

Культура 09

09-26-2026

Тиждень #3

Лекція #17:

Вишивка.

(початок – закінчення)

Завдання (з книжки *Українська Культура I*):

Прочитати:

Лекція #18:

Різьба по дереву.

ст. 103-107

(старий підручник ст. 95-99)

Виконати:

**«Вправа» - на ст. 106 (старий підручник ст. 98) у книжці
Українська Культура I.**

РІЗЬБА ПО ДЕРЕВУ

Різьба по дереву (оздоблення дерева) має в Україні давні традиції. Це мистецтво представлене багатою творчістю по цілій Україні, а особливо відзначається різьба Полтавщини та Гуцульщини, де велику славу здобули різьбарі — родина Шкрибляків, брати Карпанюки та інші.

ПРЕДМЕТИ ОЗДОБЛЕННЯ

В Україні прикрашують різьбленою орнаментациєю зовнішні частини хати (стовпи ганку, рами вікон і дверей), дерев'яні частини всередині (сволок, полиці), меблі (столи, скрині, стільці), посуд (тарілки, горнятка, ложки, бочки), дерев'яні музичні інструменти (бандури, сопілки, цимбали), вози, сани, ярма для худоби, приладдя (топірці, кріси, порохівниці, барильця) і т. д.

Чудові зразки української майстерності в дереві творять релігійні предмети, призначені для церкви або власного дому — ручні хрести, трисвічники («Трійці») і т. д., а також прикраси всередині дерев'яних церков: іконостаси, вівтарі, амвони / проповідальниці, «павуки» — панікадила. Низка предметів новішого походження також став об'єктом дереворізьби: касетки і шкатулки, альбоми і т. д.

ОРНАМЕНТИ

У дереворізьбі найбільше використовуються геометричні орнаменти: квадрати, трикутники, зірки та розетки (шестипелюстковий орнамент), ламані та хвилясті лінії, кола та півкола. На центральній і східній Україні поширені також рослинні орнаменти (виноград, лоза, соняшник) і тваринні орнаменти (зокрема півні). Раніше різьбу не розмальовували, а тепер її іноді фарбують.

МАТЕРІАЛИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

Найкраще для різьби надається дерево явора, клена, горіха, дуба, груші, берези, бука, сосни, смереки та кедра.

Інтарсія

Гребінь (випалення)

Трійця

Скриня

Стіл-скриня різьблена

Інкрустована рахва

Колись для різьблення використовували ніж, пізніше дріт із парасолі, а тепер використовують металевий гострокутний **різець** і заокруглене різною глибиною долото.

РІЗНІ ТЕХНІКИ ОРНАМЕНТАЦІЇ ДЕРЕВА

В орнаментатії дерева, окрім звичайного способу нарізування по дереву, поширені й інші техніки:

ІНКРУСТАЦІЯ — у поверхню дерев'яного предмета врізаються шматочки різноманітного матеріалу: різні види деревини, кольорові коралики («пацборки»), бісер, бляшки, перлинні та пластикові гудзики, метал.

ІНТАРСІЯ, або дерев'яна мозаїка — у поверхню дерев'яного предмета вкладають кусочки деревини інших порід. Інтарсія використовує чудові ефекти контрастування ліній у текстурі різної деревини, а також контрасти тіней кольору дерева.

ВИПАЛЮВАННЯ — здійснюється за допомогою приготованих металевих штампів («писаків») або електричного випалювача-олівця.

Пояснення слів

амвон / проповідальниця — pulpit
барильце — small barrel
випалювання — pyrography, «burning in»
ганок — porch
інкрустація — incrustation, inlaying
касетка — small box
кривулька — zigzag павук,
панікадило — chandelier
підсвічник — candle holder
порохівниця — bag for gunpowder
різець — chisel
січений — sieved
таця-полумисок — plate
топірець — ax with a long handle
шкатулка — small box
ярмо — yoke, ox-bow

Вправа: вписати пропущені букви. Ключі подано нижче.

12

1. д _ _ _ _ _ о
2. г _ _ _ _ е _ _ _ _ _ і
3. т р _ _ _ _ я
4. р _ _ е _ _ ь
5. с в _ _ _ _ к
6. і _ _ _ _ о _ _ _ _ с
7. і _ _ _ р _ _ _ _ _ _ _ я
8. і _ _ _ _ _ і _ _
9. р _ з _ _ _ _ а
- 10 г _ _ _ _ _ ь _ _ _ _ а
- .
- 11 Ш _ _ _ _ б _ _ _ к
- .
- 12 в _ _ _ а _ _ _ _ _ _ _ я
- .

1. Напівкруглий інструмент для різьби в дереві.
2. У різьбі переважають ці орнаменти.
3. Гарно оздоблений свічник із трьома держаками.
4. Гострокутний металевий інструмент для різьби по дереву.
5. Товста балка, що йшла впоперек стелі хати, на якій вирізували ім'я власника хати та всякі орнаменти.
6. Стіна з іконами перед вівтарем у церкві, яку оздоблюють орнаментами.
7. Оздоблення дерев'яного предмета шматочками металу, бляшками і т. д.
8. Оздоблення дерев'яного предмета шматочками дерева інших порід.
9. Шестипелюстковий орнамент, популярний в дереворізбї.
10. Головний регіон дереворізби на Західній Україні.
11. Славний гуцульський різьбяр, якого сини теж відзначилися в дереворізбї.
12. Техніка оздоблювання дерева при допомозі нагрітого штампу-писака або електричного олівця.

Вправа-ідентифікації

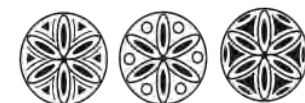
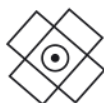
Доберіть назви поданих нижче орнаментів, які є найбільш поширеними в дереворізьбі. Виберіть з назв, що подано: рожі / розетки, бані, соняшники, гачки, зубчики, січені зубчики, огірочки, сосни / смерічки, кривулька, очка, скриньки, пшеничка. Увага! Вважайте щоб назва підходила орнаментові.

1. _____

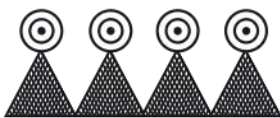
2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

7. _____

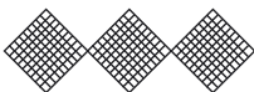
8. _____

9. _____

10. _____

11. _____

12. _____

Творче домашнє завдання: знайдіть різьблену українську тарілку, касетку тощо. Перемалуйте орнаментацию цього предмета. Обведіть на вашому малюнку елементи орнаментів, назви яких ви знаєте. (За потребою скористайтесь попередньою вправою). Поряд із кожним орнаментом випишіть його назву.